

**ФУНКЦІОНУВАННЯ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКИХ
ЗАПОЗИЧЕНЬ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРОЗАЇКІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ С.ЖАДАНА «БІГ МАК²»)**

Дослідження іншомовних слів в українській мові набуває першочерговості на тлі глобалізації суспільства. Цьому сприяють як соціальні чинники, а саме: можливість як українських громадян вільно подорожувати в інші країни, так і зворотній процес, відкритість українського суспільства, участь українських представників у різних міжнародних конкурсах (мистецькі фестивалі, спортивні турніри), розвиток міжнародної комп'ютерної мережі, посилення зацікавленості до вивченні іноземних мов (зокрема обмін учнями, студентами), так і лінгвальні. Сьогодні в Україні відбуваються інтенсивні мовні процеси. Найбільш відчутні вони в лексичному складі мови. Для української мови в останнє десятиліття щодо запозиченої лексики характерними є два процеси: збільшення кількості слів романо-германського походження та розширення їхньої актуальності. Запозичення англійського, німецького та французького походження включає їхнє неодноразове застосування на рівні мовлення, входження у лексико-семантичну систему української мови та засвоєння згідно із законами цієї мови. Усі проникнення слів романо-германського походження знайшли відбиття в текстах сучасної української художньої прози.

Проблемам запозичення присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед них праці О.Потебні, А.Кримського, М.Шанського, Л.Булаховського, В.Виноградова, С.Семчинського, І.Огієнка. Сучасні дослідники розглядають запозичення слів як ефективний спосіб збагачення лексичного складу мови (О.Лисенко, Г.Сергєєва, Д.Мазурик, О.Стишов). В.Сімонок аналізує лексико-семантичну рецепцію іншомовних слів у сучасному українському дискурсі [2, с.16].

Метою нашої статті є виявити романо-германські запозичення в текстах сучасних українських прозових творів, а саме у творі Сергія Жадана «Біг Мак²», і проаналізувати причини та шляхи проникнення цих слів, рівень адаптації в сучасному українському дискурсі.

Мета роботи зумовлює вирішення таких завдань: 1) виявити склад нових слів і нових значень, запозичених з англійської, німецької та французької мов в українську; 2) визначити мовні та позамовні чинники поповнення мови творів С.Жадана романо-германськими запозиченнями.

У індивідуально-авторському стилі С.Жадана найбільш вживаними є:

- назви нових реалій, які поділяються на: а) назви соціальних явищ – аутсайтери, вестерн, трансвестит, шоу-бізнес, тінейджер; б) технічні назви – ноутбук, сайт, ноу-хау. (Н., *«Я міг би розповісти про них багато цікавого, тим більше, це чи не єдина соціальна група, яка не викликає в мене огиди, ну, але як би я виглядав – співаючи гімни і виголошуючи промови на честь усіх аутсайдерів об'єднаної Європи.»* [1, с.137]. **Аутсайтери** [англ. outsider – сторонній]. 1. Біржові спекулянти-непрофесіонали; особи, що спекулюють на біржі, але не постійно. 2. Спортсмени або команда, що посідають останні місця в змаганнях. 3. Коні на перегонях, які не входять до числа улюбленців і на яких дуже рідко роблять ставки. 4. *перен.* ті, що посідають останні місця, відстають від інших [3, с.136]; *«Я через це завжди вмикаю всюди світло, телевізор, приймач, **ноутбук** свій ніколи не вимикаю, я боюся, розумієш?»* [1, с.126]. **Ноутбук** [англ. notebook < note – замітка і book – книга, букв. блокнот, записник]. Тип портативного мінікомп'ютера, що нагадує книжку; має значний об'єм пам'яті, сумісний із більш потужними комп'ютерами [4, с.472]; *«Норвежці анімаційний витвір київських партнерів помітили надто пізно, коли вже їхній **сайт** офіційно запрацював, мало того, його рейтинг несподівано почав стрімко рости, а на розробленому Аліком форумі паслося безліч відвідувачів»* [1, с.123]. **Сайт** [англ. site]. Сторінка для викладення інформації зі своєю адресою в Інтернеті [4, с.607]; *«Ми ще здирали з пива запальничками металеві кришечки, хоча можна було їх просто скручувати і*

в об'єднаній Європі навіть з пива почали робити фастфуд, американці просто засирають мізки всьому світові своїми **ноу-хау** на зразок пивних пляшок із різьбою чи холодного зеленого чаю в банках» [1, с.12]. **Ноу-хау** [англ. know how – знати, як ...]. Технічні знання, досвід, документація, передача яких обговорюється при укладанні ліцензійних договорів та інших угод [4, с.472]).

- назви реалій, які існували, проте попали під вплив перейменування – лайнер, ролик, компанія, гангстер, жокей, джаз, ангар, тайм (Н., *«Невідомо ще, як поведуться такі типи за серйозніших обставин, скажімо, в туристичному поході або на трансатлантичному лайнері, хто знає, що там у голові чоловіка»* [1, с.136]. **Лайнер** [англ. line – лінія]. 1. Велике швидкохідне, як правило, пасажирське судно, яке здійснює регулярні рейси до певного місця призначення. 2. Швидкісний багатомісний пасажирський літак [3, с.579]; *«Історію про добрих лісових бобрів Алік увінхав як рекламний ролик до щойно закінченого сайту однієї норвезької фармацевтичної компанії»* [1, с.56]. **Ролик** [нім. rolle – коток]. 1. Круговий циліндр із твердого матеріалу, що вільно обертається навколо своєї осі та використовується як засіб для обробки матеріалів, як деталь машини, що передає зусилля, як пристрій, що зменшує тертя, замінюючи ковзання коченням. 2. Фарфоровий ізолятор для закріплення на стінах, стелі електропроводів. 3. *тільки мн.* Ковзани на коліщатках. 4. *кін.* Котушка з кінострічкою. 5. Короткометражний фільм [3, с.809]. **Компанія** [фр. compagnie, італ. compagnia < латин. cum – разом і panis – хліб]. 1. Група осіб, об'єднаних певними інтересами. 2. Підприємство, засноване на пайовій участі окремих підприємців [3, с.540]; *«Закінчується перший тайм»* [1, с.17]. **Тайм** [англ. time – час]. Частина основного часу спортивної гри [3, с.874]).

- назви, утворені з іноземної мови шляхом поєднання основ – футбол, волейбол, траса, рейтинг, бейсбол, бізнесмен, офіс, тир, буклет, рефрижератор, піке, купе, валіза, ательє (Н., *«Важко їхати зрання, навіть якщо це хороший автобан, а не розбита східноєвропейська траса, де на*

узбіччях лежить гравій – сірий і холодний, як на морському узбережжі, все одно важко, надто коли нічого робити» [1, с.146]. **Траса** [нім. trasse < латин. tractus – смуга]. 1. Лінія, що вказує напрямок руху або поздовжню вісь дороги, трубопроводу тощо. 2. Смуга землі, над якою проходить авіаційна лінія (маршрут регулярних польотів літаків). 3. Світний або димовий слід, який залишає у повітрі трасуюча куля, артилерійський снаряд, реактивний літак [3, с.904]; «Жахлива, знаєте, дорога, жахливий експрес, ну, ви розумієте, просто **рефрижератор** якийсь, уявляєте, вони це називають паризьким експресом» [1, с.95]. **Рефрижератор** [англ. refrigerator < латин. refrigero – охолоджую]. 1. Частина холодильної установки, в якій низькі температури створюються шляхом випаровування рідини. 2. Автомобіль, судно або інший транспортний засіб з холодильними установками для перевезення вантажів з коротким терміном зберігання [3, с.804]).

- назви, які передають часткову зміну соціальної ролі предмета у змінному соціумі – бар, матч, автобан, партнер, фільм, дезертир, брокер, клуб, банк, дилер, фермер (Н., «В **барі** він пив горілку, пив чай, дивився волейбол і спілкувався з друзями. З **бару** ми перейшли ближче до колій, спочатку ще говорили про футбол, потім, коли вже перевалило за північ, всі слухали як сиплеться, навіть не сиплеться, а сіється дощ» [1, с.195]. **Бар** [англ. bar < фр. barre – бар'єр]. 1. Невеликий ресторанчик, в якому клієнтів обслуговують біля стійки. 2. Невелика шафа чи відділення в серванті для алкогольних напоїв. 3. Сам прилавок [1, с.151]; «Спочатку, в одній шістнадцятій, команда, яка мала з нами грати, на **матч** не приїхала, і їм зарахували технічну поразку. Подивитися на той **матч** прийшло пів міста, і це було ще те видовище, суддя додав зайвих десять хвилин, професіонали кидались уже кілька разів» [1, с.180]. **Матч** [англ. match – змагання; суперник]. Спортивне змагання між двома або кількома спортсменами чи спортивними командами [3, с.624]; «Дві години під дощем, при виїзді на **автобан**, на вузькому хіднику, вся вода з-під коліс летить, звісно ж, у мій бік, я зневірено голосую й, аби було не так тривожно, рахую довгі

перевантажені фури. Проблема в тому, що мій кишеньковий план міста надто дрібний і завершується ще на передмістях, тож я можу лише здогадуватися, в якому місці починається **автобан**. Важко їхати зрання, навіть якщо це хороший **автобан**, а не розбита східноєвропейська траса, де на узбіччях лежить гравій – сірий і холодний, як на морському узбережжі, все одно важко, надто коли нічого робити» [1, с.15, 140]. **Автобан** [нім. Autobahn < Auto – автомобіль і Bahn – дорога]. Широка магістраль для швидкісного руху автомобілів [3, с.18]; «Такі-сякі громадські права, купу виродків, котрі хочуть нами опікуватися, масу ублюдків у пресі й на телебаченні, продажні вибори, смердючі політичні рухи, якщо ти не цікавишся шоу-бізнесом і макроекономікою, тебе просто вважають за симулянта і **дезертира**, який становить пряму і безпосередню загрозу суспільству» [1, с.87]. **Дезертир** [фр. deserteur < від латин. desertor – втікач, зрадник]. Той, хто ухиляється від військової служби [3, с.326]).

- назви, які попали під вплив мовної «мови» – секретар, шеф, продюсер, піджак, таксі, бундесвер, супермаркет, вікенд, ланч, штандарт, кельнер, ландшафт, автостоп (Н., «Хоч би як ви маскувались і грузили населення, все одно потім говоритимуть – ось вони, ці **продюсери** й телемагнати, які перетворили нашу, не таку вже й погану цивілізацію на купу ідеологічного гівна та маскультової бутафорії» [1, с.168]. **Продюсер** [англ. producer < від латин. produce – виробляю]. 1. Довірена особа кінокомпанії, яка організує та фінансує виробництво кінофільмів. 2. Адміністративно-фінансовий організатор діяльності по здійсненню якого-небудь комерційного проекту (різних шоу, концертів, телепрограм, запису альбомів, дисків, відео кліпів і т.ін.) [3, с.765]; «Поряд із будинком, де жив опальний чех, був маленький продуктовий магазинчик, не ті великі й мертвотні **супермаркети**, що нагадують скотомогильники, а приватна інтимна крамничка, всуціль заповнена ящиками з пивом та бананами» [1, с.28]. **Супермаркет** [англ. supermarket < латин. super – над і англ. market – ринок, продаж]. Одна з форм великого сучасного універсального торговельного підприємства [3, с.869];

«Схоже, **бундесвер** вирішив перекинути під шумок, пов'язаний із посівними в країнах ЄС, кілька загонів швидкого реагування поближче до Фрайбурга, щоби традиційно надавати по жирній задниці розімлілим від глобалізації французам, зайняти кілька прикордонних містечок, вистріляти комуністів і арабів, зробити це, скажімо, за допомогою євреїв, спалити кілька супермаркетів і так само непомітно повернутися, ховаючи сліди за димовими завісами» [1, с.14]. **Бундесвер** [нім. bundeswehr]. Збройні сили Німеччини (ФРН) [3, с.192]; «Подерті афіші валяються під ногами Руді, мов захоплені під час кавалерійської атаки ворожі **штандарти**» [1, с.147]. **Штандарт** [нім. standarte – прапор]. 1. Прапор кавалерійських частин у російській дореволюційній та деяких іноземних арміях. 2. Прапор глави держави, що піднімається на час його перебування на військовому судні, у палаці тощо [3, с.987]; «Викликати тобі таксі?», - питаюсь я і йду до **кельнера**. **Кельнер**, молодий італієць, підморгує мені обома очима, викликає по телефону так сівку й весело соває мені презерватив» [1, с.24]. **Кельнер** [нім. kellner < латин. cellarius – ключник, комірник]. Офіціант у ресторані [3, с.520]).

Отже, серед запозичених слів у прозовому творі С.Жадана «Біг Мак²» найбільше – англіцизмів (прямих чи опосередкованих), на 2-му місці – німецькі, на 3 – французькі запозичення.

Романо-германські запозичення використовують частіше, ніж їхні українські відповідники. У цьому процесі відіграють важливу роль такі причини. Перша – мовці часто надають перевагу іншомовним словам, як більш модними; друга – мовці прагнуть до економії мовних засобів (запозичення значно компактніші). Третя – велику роль також у поширенні запозичених слів відіграють преса та білінгви.

Отже, запозичені слова є органічною складовою частиною сучасної української літературної мови, що і відтворено в прозі С.Жадана. Запозичення залишається одним із продуктивних шляхів поповнення

лексичного складу української мови і потребує докладного вивчення різних аспектів уходження, функціонування і розвитку запозичених слів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан С. Біг Мак² / Сергій Жадан. – К.: Критика, 2006. – 231с.
2. Сімонок В.П. Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / Сімонок Валентина Петрівна. – Харків, 2002. – 36с.
3. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л.О.Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1018с.
4. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. Л.І.Нечволод]. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768с.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються причини та шляхи проникнення слів романо-германського походження у мову творів сучасної прози. Сьогодні в Україні відбуваються інтенсивні мовні процеси. Найбільш відчутні вони в лексичному складі сучасної літературної мови. Цьому сприяють як соціальні, так і лінгвальні чинники.

The article depicts the courses and the ways of getting the words of Roman-Germanic origin into the style of modern prose. Today we have the intensive language processes in Ukraine. They are mostly noticeable in the lexical stock of our language. These processes are furthered by social and lingual factors.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Іншомовне слово, походження, мовні процеси, соціальні чинники, лінгвальні чинники, романо-германські запозичення.

A word belonging to another language, origin, language processes social factors, lingual factors, Roman-Germanic borrowings.

БОЙКО НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА, аспірантка кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, асистент кафедри мовознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка.

Адреса: 32300 м. Кам'янець-Подільський, вул. Огієнко, 8, кв. 47

Контактний телефон: 8-097-1435461

Рецензія

на статтю Н.В.Бойко

**«Функціонування романо-германських запозичень у творах
сучасних українських прозаїків
(на матеріалі твору С.Жадана «Біг мак²»)»**

Стаття Н.В.Бойко присвячена актуальним питанням дослідження шляхів проникнення запозичених слів у сучасну українську літературну мову, а саме до її художнього стилю.

Авторку зацікавила проза С.Жадана, яскравого представника сучасної молодіжної української літератури, у мові прози якого простежено дослідницею ті процеси, які властиві і для українського мовного простору на сучасному етапі.

Н.В.Бойко виділила окремі групи запозичених слів на означення соціальних, психологічних та наукових понять, простежила шляхи запозичення запозичених слів та визначила найчастотніші з них.

Акцентувала увагу дослідниця на романо-германських запозиченнях, які характерні для сучасної доби – доби об'єднання Європи.

Вважаю, що статтю Н.В.Бойко можна рекомендувати до друку.

Науковий керівник:
канд.філол.наук, професор

Л.М.Марчук